

Educatief Iespakket Nationaal Park de Brabantse Wouden

Doelgroep: 3de graad lager onderwijs (leerjaar 5 en 6) binnen de regio van de Brabantse Wouden. Leerkrachten kunnen zelfstandig met dit pakket in de klas aan de slag.

Duur: ieder hoofdstuk neemt een half tot volledig lesuur in beslag (25-50 min)

Materiaal: handleiding voor de leerkracht (dit document), bijlagen (materiaal voor opdrachtjes) en overzichtskaart (reis van Corvus door de Brabantse Wouden).

Eindtermen (voornaamste):

Wetenschappen en Techniek > Natuur

Levende en niet-levende natuur: 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7

Milieu: 1.24, 1.25, 1.26

Dit educatief pakket bevat ook rekenoefeningen en historische verwijzingen. Kinderen leren aandachtig kijken, logisch redeneren en informatie op het internet te zoeken.

Inhoud:

Corvus de raaf neemt je klas mee doorheen een reis in de Brabantse Wouden. Hij vliegt van her naar der en laat je in vogelvlucht kennismaken met het Nationaal Park. Onderweg ga je op bezoek bij verschillende van zijn vrienden die heuse ambassadeurs zijn van het natuurpark. Deze figuren stellen zichzelf voor en vertellen over hun leefgebied. Telkens komen daarbij een aantal natuurthema's aan bod en zijn er een of meerdere opdrachtjes (zie bijlagen). De overzichtskaart kan je gebruiken om de Brabantse Wouden (en de schoolomgeving) te situeren op een kaart en de reis van Corvus doorheen het Nationaal Park te illustreren.

Dit **educatief pakket** bestaat uit **drie grote delen (I bossen, II valleinatuur, III landbouwnatuur)** met telkens **verschillende hoofdstukken** (ambassadeur-soorten).

Intro:

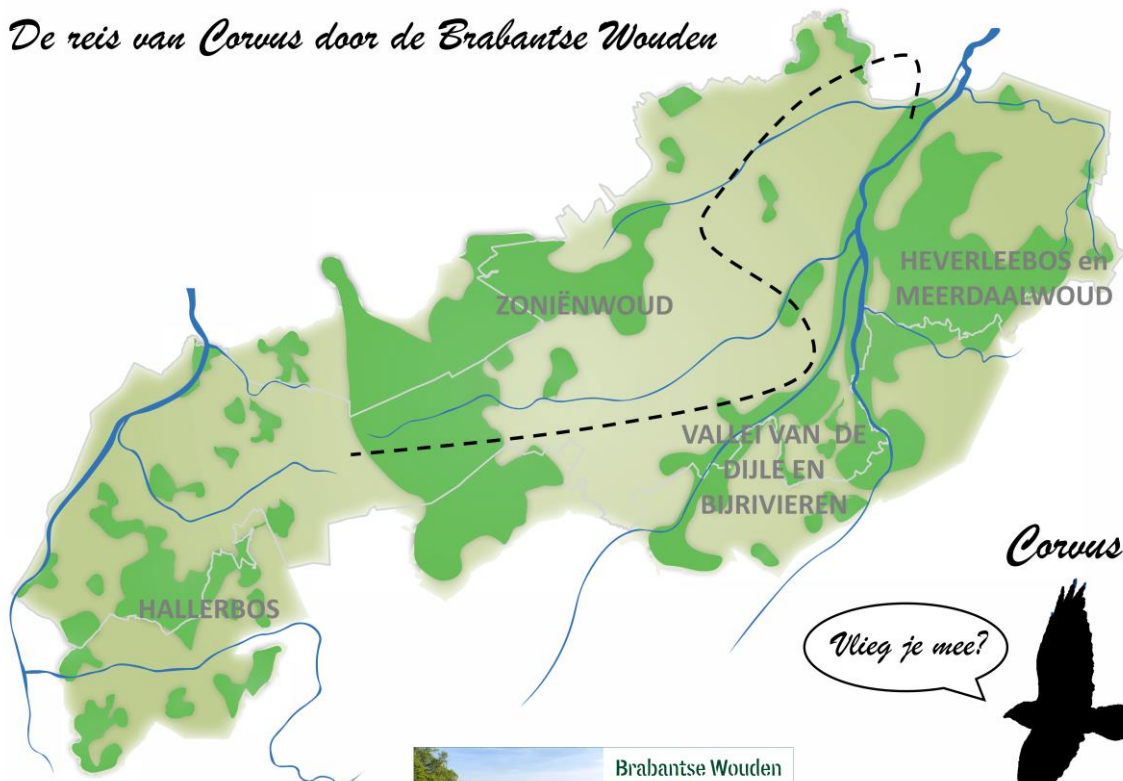
Dag allemaal! Mijn naam is Corvus de raaf. Die naam is niet toevallig, want Corvus corax is de Latijnse naam van mijn soort. Ik ben het grootste lid van mijn familie der kraaien waartoe ook de kauw, ekster, kraai en roek behoren. Men verwacht mij vaak met een kraai. Ik ben echter een stuk groter, heb een waaivormige staart en zeg "kro kro" in plaats van "kra kra". Lange tijd zagen mensen mij als symbool van de dood en brenger van onheil. Onterecht! Wel integendeel, want ik eet de restjes aas op die roofdieren achterlaten en ruim zo de natuur op. Al vliegend speur ik naar voedsel en leg daarbij grote afstanden af.

Met trots stel ik jullie graag mijn thuis voor: het Nationaal Park de Brabantse Wouden. Hebben jullie zin om samen met mij op ontdekking te gaan? Onderweg ontmoeten jullie enkele goede vrienden van mij en leren jullie hoe bijzonder de Brabantse Wouden wel zijn. Vlieg je mee?

Corvus de raaf © Han Bouwmeester – Buiten beeld

De reis van Corvus door de Brabantse Wouden

Achtergrondkaart © INTOE

Situering van de Brabantse Wouden.

Deel III: de **landbouwnatuur** van de Brabantse Wouden

In dit derde deel focussen we op de biodiversiteit op en rond de akkers en velden van het Nationaal Park. In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, bieden de Brabantse Wouden op natuurvlak immers meer dan alleen bos.

1 Plateau van Korbeek-Dijle – Harry de haas

In deze derde en laatste etappe van z'n reis bezoekt Corvus de uitgestrekte velden en akkers tussen de Dijlevallei en het Zoniënwoud. Dit leemplateau draagt allerlei namen zoals het plateau van Leefdaal, Duisburg of Korbeek-Dijle. Dit is het leefgebied van een rasechte bewoner van open landschappen: de haas. Corvus brengt een bezoek aan zijn vriend Harry de haas. Hij zoekt hem op in zijn leger. En daarmee bedoelen we niets militair. Hazen wonen in ondiepe kuiltjes op het veld die men een leger noemt. Het duurt even alvorens hij Harry spot vanuit de lucht, want met zijn bruine hazenrug is hij uitstekend gecamoufleerd tegen de achtergrond van de kale akker.

Corvus begroet zijn vriend en ze slaan een praatje. Het is een drukke periode voor Harry omdat de rammeltijd aangebroken is. En dat mag je vrij letterlijk nemen. Mannelijke hazen, rammelaars genoemd, geraken in het voorjaar slaags met elkaar en houden heuse bokspartijen. Ze vechten daarbij om de vrouwtjes. Het kan er soms heftig aan toe gaan!

Bekijk een filmpje over boksende hazen:

[De haas - Onze Natuur](#) (zie onderaan deze pagina)

Harry scheidt ook graag op over hoe snel hij wel is. In feite is hij het snelste landdier van heel Europa. Tijdens het sprinten maken ze haakse bochten van 90 graden waarmee ze nagenoeg alle belagers kunnen afschudden. Corvus wijst Harry al plagend op het feit dat er andere dieren nog sneller zijn dan hem zoals enkele roofvogels. Opeens ziet Harry een ander mannetje in de verte. In zijn territorium nog wel! Dat mag hij niet laten gebeuren! Al snel kiest hij het... hazenpad.

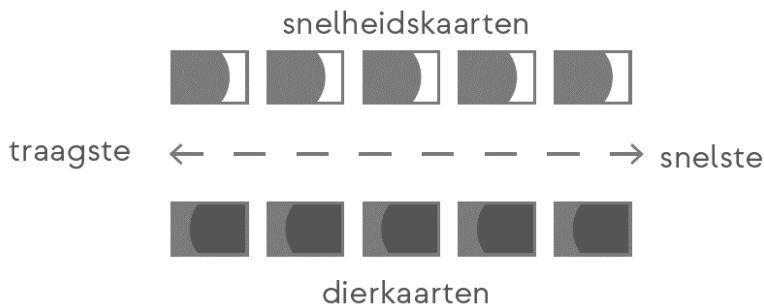
Haas in een weiland. © NatureWalks

OPDRACHT *Snel, sneller, snelst!*

Materiaal: bijlage 1

Weet jij hoe snel de volgende dieren zijn? Verdeel de klas in groepjes en geef ze elk de kaartjes uit bijlage 1. De bedoeling is om de juiste koppels te vormen tussen de snelheidskaarten en dierenkaarten én om ze in de juiste volgorde te leggen.

Vanuit de lucht valt het Corvus op hoeveel **holle wegen** er in dit deel van de Brabantse Wouden, het Dijleland, te vinden zijn. Deze uitgesleten wegen vormden van oudsher verbindingswegen voor de landbouwers tussen de dorpen in de vallei waar ze woonden en de velden op het plateau die ze bewerkten. De dag van vandaag maken vele dieren graag gebruik van deze groene stroken om zich doorheen het landschap te verplaatsen. En voor wandelaars is het er fijn vertoeven. In een holle weg ben je 's winters immers meer beschermt tegen regen en wind. En in de zomer is het er dan weer aangenaam koeler. Holle wegen hebben hun eigen klimaat op kleine schaal: een **microklimaat**.

OPDRACHT *Ontstaan van Holle wegen*

Materiaal: bijlage 2

Binnen de Brabantse Wouden vind je meer dan 230 km aan holle wegen. De dichtheid van deze **kleine landschapselementen** is in het Dijleland zelf het hoogst van heel Vlaanderen. De holle wegen moeten gekoesterd worden omwille van hun ecologisch en cultuurhistorisch belang.

Maar weet jij hoe en waarom deze holle wegen in het verleden ontstaan zijn? Verdeel de klas in groepjes en geef ze elk een holle wegen-fiche (bijlage 2). Daarop vind je 5 afbeeldingen die elk verklaren hoe de holle wegen in onze streek zijn ontstaan. Probeer de betekenis ervan te achterhalen. Hier en daar staat er een tip bijgeschreven.

Oplossing:

Er is een combinatie van 5 elementen nodig om een holle weg te vormen:

1. **Leembodem.** Leembodems zijn gevoelig voor erosie (= het wegspoelen van aarde) en tegelijk voldoende kleverig.
2. **Regen.** Zonder regen is er geen erosie.
3. **Helling.** Water spoelt van de helling af waardoor er erosie optreedt.
4. **Paard en kar.** Eeuwenlang gebruik van de wegen zorgt voor het loswoelen van de bovenste bodemlaag.

5. **Bepanting.** Zonder bepanting op de flanken zou een holle weg instorten. De wortels van de bomen en struiken houden de aarde vast.

Hoog in de lucht bevindt Corvus zich in een ideale positie om het landschap te aanschouwen. Dit bestaat uit allerlei elementen, zowel natuurlijke als menselijke. Ongelooflijk wat een verzichten je op deze hoogte hebt. Hij kan een groot deel van de Brabantse Wouden in één blik aanschouwen!

OPDRACHT *Ken jij de kleine landschapselementen?*

Een ideaal landbouwlandschap is rijk aan **kleine landschapselementen**. Deze punten en lijnen in het landschap geven het vorm en zijn van groot ecologisch belang. Lange, lijnvormige elementen zoals holle wegen, bomenrijen, struwelen en heggen vormen een verbinding tussen verschillende bos- en natuurgebieden waardoor de dieren (en planten) zich makkelijker kunnen verplaatsen. Puntvormige elementen zoals een poel of bosje vormen stapstenen. Vroeger hadden de kleine landschapselementen een functie voor de mens. Doornige hagen met meidoorn of sleedoorn deden dienst als afrastering voor weiden vooraleer de prikkeldraad werd uitgevonden. En poelen waren een drinkplaats voor het vee. Door de moderne, grootschalige landbouw zijn veel van deze landschapselementen helaas verdwenen omdat ze hun functie verloren en om het bewerken van de gronden efficiënter te maken.

Maar op een aantal plekken in de Brabantse Wouden zoals op het plateau van Leefdaal kom je nog een ouderwets landschap tegen dat rijk is aan tal van kleine landschapselementen.

Materiaal: bijlage 3

Op bijlage 3 zie je twee landschapsfoto's waarop allerlei onderdelen van een typisch landbouwlandschap zijn aangeduid. Verdeel de klas in groepjes en geef hun de bijlage. *Herken jij de typische elementen van een landbouwlandschap?* De kinderen proberen de verschillende landschapselementen op de juiste plaats in te vullen.

De kinderen kunnen hierbij gebruik maken van informatie op het internet of in boeken (zoekopdracht).

2 Bertembos en Koeheide – Chris de wilde hamster

Corvus vliegt verder naar de noordgrens van de Brabantse Wouden ter hoogte van het Bertembos en de Koeheide. Ook hier vind je nog een mooi, natuurlijk landbouwlandschap. Deze akkers waren tot voor kort een van de laatste plekken in de Brabantse Wouden waar je nog wilde hamsters kon vinden. De wilde hamster is een van de zeldzaamste zoogdieren uit ons land geworden. Hun achteruitgang heeft vooral te maken met de mechanisering en de steeds grootschaligere landbouw.

Corvus probeert de oude burcht van zijn vriend Chris de hamster terug te vinden. Wilde hamsters leven vooral ondergronds en graven een heel netwerk van tunnels dat we een burcht noemen. Hij kijkt in verschillende ingangen van tunnels, maar die blijken stuk voor stuk verlaten te zijn. Veel burchten zijn trouwens letterlijk met de grond gelijk gemaakt door te diep ploegen. Chris is met zijn ganse familie en vriendenkring naar Haspengouw verhuisd wat een van de laatste toevluchtsoorden is geworden voor onze wilde hamsters. Misschien zullen de wilde hamster ooit terugkomen naar de Brabantse Wouden. Desnoods met een beetje hulp van de mens. Het opnieuw uitzetten van een lokaal uitgestorven soort,

noemt men een herintroductie. Men moet er dan wel voor zorgen dat de landbouwmethodes 'hamster vriendelijker' worden.

Chris de Wilde hamster © Yves Adams – Vilda

OPDRACHT Hamsterweetjes

Zoek op het internet of in boeken naar info over de wilde hamster en probeer de volgende vragen te beantwoorden:

1. Wat betekenen het werkwoord 'hamsteren'?
Het aanleggen van een voedselvoorraad. In hun ondergrondse burcht maken ze een speciale provisiekamer waarin ze een voorraadje granen verzamelen als wintervoorraad.
2. Waarom noemt men de hamster ook wel de 'korenwolf'?
Omdat hamsters van oudsher veel in korenvelden voorkomen. Koren is een synoniem voor graan. Tegenwoordig zijn er meer maisvelden en minder korenvelden wat ook een reden is waarom de hamsters achteruitgaan.
3. Waarom noemt men de hamster ook wel de 'aardwolf'?
Omdat hij tot wel 95% van zijn leven ondergronds leeft in een burcht.
4. Hoe groot en zwaar wordt onze wilde hamster?
20 tot 35 cm lang en een gewicht van 200 tot 500 g. Daarmee is hij een stuk groter en zwaarder dan onze tamme 'huishamsters'.

3 Tersaertbos – Gina de grote glimworm

Om zijn volgende vriendin op te zoeken, wacht Corvus tot het donker is. Gina is een grote glimworm. In tegenstelling tot wat haar naam doet vermoeden, is ze geen worm maar een kever. Glimmen doet ze wel en dus kun je haar het makkelijkst in het donker spotten. Vrouwtjes grote glimwormen zenden

een groenachtig licht uit waarmee ze in het donker een mannetje lokken om mee te paren. De mannetjes zien eruit als een normale, kleine kever met dekschilden en vleugels. De vrouwtjes daarentegen zijn een stuk groter en lijken eerder op een worm en geven licht in het donker, vandaar hun naam. Juni en juli zijn de beste maanden om glimwormen te zien. Op een zwoele zomeravond maak je het meeste kans tussen 22:30 en 23:30. Dan ontsteekt Gina haar lichtje voor een paar uur. Niet langer dan dat, want het vraagt nogal wat energie. Echt fel is haar lichtje niet en dus moet Gina op zoek naar de donkerste plekjes. Dat wordt steeds moeilijker zegt ze omdat de mensen de nacht steeds meer en meer verlichten. Lichtvervuiling noemt men dat. Diep in het bos of op een afgelegen plek van het landbouwplateau is het gelukkig nog vrij donker. Opeens horen ze het gezoem van een vliegend insect. Het is een mannetje glimworm. Gina bengelt enthousiast haar lichtgevend achterlijf heen en weer. Zo te zien heeft ze een date voor vanavond! Corvus besluit om de twee een beetje privacy te geven en vertrekt in de duisternis van de nacht.

OPDRACHT *Lang leve bosranden!*

Materiaal: bijlage 4

Een **structuurrijke bosrand** is op ecologisch vlak erg waardevol. Een hele heleboel planten en dieren vinden er een plekje. Helaas is de overgang tussen onze bossen en de omliggende akkers en velden vaak erg abrupt en is er geen sprake van een geleidelijke bosrand.

Een ideale bosrand bestaat van **bos** naar veld uit: (1) het bos zelf, (2) een **mantel** met kleinere bomen en struiken, (3) een **zoom** met grote ruigtekruiden en (4) een bloemenrijk **grasland**.

In bijlage 4A zie je een schets van zo'n ideale bosrand met aanduiding van deze vier delen. Onderaan zie je een lege tabel en een soortenlijst. Verdeel de klas in groepjes en geef hun de bijlage. De kinderen proberen de soorten in de juiste categorie te plaatsen. *In welk deel van de bosrand tref je deze soorten het meest aan?* Let op: soms zijn er meerdere mogelijke antwoorden, de oplossing is de meest logische suggestie.

De kinderen kunnen hierbij gebruik maken van informatie op het internet of in boeken (zoekopdracht).

Oplossing:

Kernzone bos	zomereik, beuk, wilde hyacint, bosuil, zwarte specht, havik, boommarter, das
Mantel	meidoorn, sleedoorn, Gelderse roos, vlier, heggenmus,
Zoom	fluitenkruid, brandnetel, dagkoekoeksbloem, gewone berenklaauw, look-zonder-look
Grasland	margriet, kamille, knoopkruid, pinksterbloem, oranjetipje

OPDRACHT *Nachtdieren*

Materiaal: bijlage 5

Naast vuurvliegjes zijn er nog een heleboel andere dieren die overwegend 's nachts leven. Dat doen ze om concurrentie te vermijden met de dieren die overdag leven of om veiliger te zijn voor roofdieren

die eerder overdag jagen. Eeuwenlange bejaging door de mens heeft er ook toe geleid dat veel zoogdieren alleen bij schemer of in de nacht tevoorschijn komen.

Weet jij welke dieren overdag en welke 's nachts leven? Verdeel de klas in groepjes en geef hun de bijlage. De kinderen proberen de dieren in de juiste categorie (dag/nacht) te plaatsen.

Oplissing:

Dagactief	Nachtactief
velduil	kerkuil
torenvalk	vroedmeesterpad
haas	vuursalamander
Spaanse vlag	eikelmuis
bruin zandoogje	rosse vleermuis of vroegvlieger
eekhoorn	egel
boerenzwaluw	nachtzwaluw

4 Plateau van Leefdaal – Leo de veldleeuwerik

Op de uitgestrekte akkers van het leemplateau leeft dé akkervogel bij uitstek. De veldleeuwerik heeft niets liever dan uitgestrekte velden tot waar het oog reikt en heeft zijn naam dus niet gestolen. Op de grond zijn ze geweldig gecamoufleerd dankzij hun grijsbruin verenkleed. Gelukkig is het lente en zijn de mannetjes met volle borst aan het zingen. Deze luide en melodieuze zang noemt men ook wel *tierelieren* of *kwinkeleren*. Corvus volgt daarom zijn gehoor om Leo te zoeken. Hij weet dat leeuwerik-mannetjes tot wel 100 meter hoog vliegen om zich daarna met gespreide vleugels als een rondtollende parachute te laten vallen terwijl ze luidkeels zingen. Deze zangvlucht is nogal een spektakel! En dat allemaal om de 'leeuwerinnen' te bekoren. Het duurt niet lang eer Corvus zijn vriend in de lucht spot tijdens een van zijn vele concertjes. Corvus landt alvast op de grond waar ook zijn vriend weldra zal neerkomen.

Leo vertelt Corvus over hoe moeilijk het is om tegenwoordig een gezinnetje leeuweriken te stichten. Dat komt omdat de boeren steeds vaker en vroeger in het seizoen maaien of oogsten waardoor hun kwetsbare nestjes op de grond weggevaagd worden. Dit jaar is hij dan ook extra vroeg beginnen zingen om snel een vrouwtje aan te trekken en met het broeden te starten vooraleer de machines komen opdagen. Leo neemt al snel afscheid om opnieuw een concertje in de lucht te beginnen. Corvus kijkt vanop de grond vol verwondering toe en is een beetje jaloers omdat jij zelf niet kan zingen.

Veldleeuwerik © Daniele Occhiato – Buiten beeld

OPDRACHT *Symfonie op de akker*

Materiaal: bijlage 5

Op en rond de akkers in de Brabantse Wouden tref je een heel pallet aan akkervogels aan. Sommigen hoor je vaker dan je ze ziet. Zeker in het voorjaar is er heel wat vogelactiviteit te horen. *Herken jij de geluiden van onze akkervogels?*

Verdeel de klas in groepjes en geef ze elk een set vogelfiches (bijlage 5A en 5B). Daarop staan 8 verschillende akkervogels met foto en beschrijving van de zang of roep. Speel de vogelgeluiden hieronder af. De kinderen trachten de vogelfiches in de juiste volgorde van afspelen te leggen. De uiterlijke beschrijving van de vogels in onderstaande tabel dient als extra tip.

1	Veldleeuwerik: Veldleeuwerik - Onze Natuur Grijsbruin gekleurde vogel met kuif. Weinig opvallend, goed gecamoufleerd op een akker.	
2	Kievit: Vogelboek - Kievit - Onze Natuur Opvallend zwart-wit verenkleed zoals ekster. Lange, dunne kuif.	
3	Geelgors: Vogelboek - Geelgors - Onze Natuur Geelbruin verenkleed met gele buik. Stompe, blauwgekleurde snavel.	

4	Huismus: Vogelboek - Huismus - Onze Natuur Bruin vogeltje. Mannetje met zwarte kin, keel, oogmasker en witte vleugelstreep.	
5	Kauw: Vogelboek - Kauw - Onze Natuur Lijkt op een kraai, maar kleiner. Zwartgrijs verenkleed. Lichtgekleurde ogen.	
6	Stenuil: Vogelboek - Steenuil - Onze Natuur Kleinste uiltje in onze regio met lichtgele ogen en forse, bleke wenkbrauwen.	
7	Putter: Vogelboek - Putter - Onze Natuur Kleurrijk vogeltje met rode voorkruin en keel, zwarte nekring en brede, gele vlek op vleugels.	
8	Buizerd: Vogelboek - Buizerd - Onze Natuur Grote roofvogel met variabele kleur (licht- tot donkerbruin). Bruine ogen. Stevige, gele poten.	

5 Sint-Genesius-Rode – Hubert het vliegend hert

Voor zijn laatste bezoek vliegt Corvus helemaal naar de andere kant van de Brabantse Wouden waar aan de rand van het Zoniënwoud de grootste kever van Europa, het vliegend hert, leeft. Corvus kiest een zwoele zomeravond in juni uit omdat de kans dan het grootst is om dit spectaculair insect tegen te komen. Wanneer hij het bos nadert, hoort Corvus al snel een brommend geluid. Precies zoals een klein helikoptertje. Het zijn vliegende ... vliegende herten (!) Zijn vriend Hubert is een van hen. Jarenlang leefde hij als een dikke larve in de duisternis van een vermoldde boomstam, maar deze lente is zijn *moment de gloire* wanneer hij als indrukwekkende kever de buitenwereld betreedt. Vliegende herten leven slechts enkele weken als volwassen dier waarin ze snel op zoek moeten naar een partner om zich voort te planten. Tijd voor een babbeltje zit er dus niet in. Gelukkig kan je onderstaande filmpje bekijken om meer bij te leren over dit fascinerend dier.

Bekijk een filmpje over het vliegend hert:

[Week van het Bos - Onze Natuur | Hubert het Vliegend Hert - YouTube](#)

De toekomst voor het vliegend hert in de Brabantse Wouden ziet er in ieder geval rooskleurig uit. Verschillende instanties zetten hun schouders onder het **Plan Vliegend Hert** gezet om de populaties van deze kever verder uit te bouwen en met elkaar te verbinden. Deze natuurverbindingen zullen niet alleen het vliegend hert, maar ook vele andere soorten binnen de Brabantse Wouden ten goede komen!

Mannetje van het vliegend hert © Els Brande – Buiten beeld

Plan Vliegend Hert.

OPDRACHT *Majestueuze dieren in het majestueus Nationaal Park*

De Brabantse Wouden vormen de thuis van enkele reuzen. Zo is het vliegend hert de grootste kever van België en zelfs heel Europa. Ook van andere soortgroepen komen er kampioenen voor qua grootte.

In de tabel van bijlage 6 staan enkele soortgroepen. Zoek voor elke groep de grootste soort die in de Brabantse Wouden voorkomt.

De kinderen kunnen hierbij gebruik maken van informatie op het internet of in boeken (zoekopdracht).

Tip: de soorten aangeduid met een sterretje* hadden een hoofdrol in het educatief pakket over de Brabantse Wouden.

Colofon

Dit educatief pakket werd ontwikkeld door de werkgroep educatie van de [Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw](#). © VHM – 2024

Opmerkingen en suggesties zijn steeds welkom via infocentrum@vhm.be.

Het Nationaal Park Brabantse Wouden is een initiatief van de volgende kernpartners:

Agentschap Natuur en Bos - Koninklijke Schenking - Provincie Vlaams-Brabant - Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud

Bronnen

Fotoverantwoording:

- Buiten beeld*: vliegend hert (Els Brande), vroedmeesterpad (Jelger Herder), veldleeuwerik (Daniele Occhiato), eikelmuis (Paul van Hoof)
- Pixabay: egel, boerenzwaluw, veldleeuwerik, kauw
- NatureWalks: huismus, putter, buizerd, kerkuil, torenvalk, haas, eekhoorn, kievit, geelgors, huismus
- Wikimedia Commons: velduil, mol, rosse vleermuis, nachtzwaluw
- Jordy Knoops: slechtvalk, vuursalamander, luchtbeelden plateau van Leefdaal, Spaanse vlag, bruin zandogje, vuursalamander, slechtvalk
- Jan De Ridder: steenuil

*Met bijzondere dank aan de provincie Vlaams-Brabant voor het aanleveren van deze foto's.

Geraadpleegde bronnen:

- <https://www.onzenatuur.be/>
- <https://www.natuurpunt.be/>
- <https://www.ecopedia.be/>
- <https://www.geopunt.be/>

Meer weten over de Brabantse Wouden?

- <https://www.vlaamsbrabant.be/nl/natuur-en-milieu/brabantse-wouden>
- <https://www.vhm.be/natuur/brabantsewouden/>
- Dubbelboek Brabantse Wouden:
<https://vhm.be/natuur/brabantsewouden/project>